

ARTO SATONEN

RAINE TIESSALO

VÄÄNTÄEN JA LINJATEN

**Kaksi vuotta
Orpon hallituksen etulinjassa**

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

**Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.**

© Arto Satonen, Raine Tiessalo ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-54388-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Sisällys

Kirjoittajilta	7
Prologi – missiona hyvinvointiyhteiskunnan puolustaminen	9

OSA I: Tie auki uudistuksille

Härkää sarvista – valmistautuminen hallitusneuvotteluihin	21
Vaalit – kokoomus saa mandaatin hallituksen muodostamiseen	36
Vastuunkantajat erottuvat – Orpon hallituspohja muodostuu	45
Reformia pukkaa – hallitusohjelma saa muotonsa	49
Valintani työministeriksi – elämäni murroskohdassa	68
Pelikenttä, pelurit ja kolmikannan anatomia	78

Osa II: Reformien läpivienti 2023–2025

Tyyntä ennen myrskyä	89
Taistelu työrauhasta uudistusten kärkenä	91
Lakkoaalto ja läpimurto keväällä 2024	99
Vientivetoinen palkkamalli – muutos lakiteitse	139
Sosiaaliturva uusiksi työllisyyden ehdoilla	158
Työttömyysturvan kaksivaiheinen remontti	163
Työperäisen maahanmuuton uudet pelisäännöt	170
Harmaa talous kuriin	182
Paikallinen sopiminen voimaan vuosien väännön jälkeen	186
Suojelutöölainsäädäntö nykyaikaan	194
Työn linjan täsmäreformit	201
Henkilökohtaisen irtisanomisen helpottaminen	208

Määräaikaisuudet, takaisinotto ja lomautukset	215
Velkajarru – uudet raamit talouspolitiikalle	218
Kapulanvaihto Matias Marttiselle	221

OSA III: Ministerin valta ja vastuu ja Suomen tulevaisuus

Ministerin työn monet puolet	227
Kolmet vaalit rytmittivät uudistuksia	254
Yhteydenpito opposition ja ay-liikkeen kanssa	269
Hakemus Kelan pääjohtajaksi	279
Suurin reformi – päätöksentekokulttuurin muutos	285
Miksi reformien tulokset eivät näy vielä taloudessa ja työllisyydessä?	295
Katse tulevaisuuteen – minkä Suomessa pitää vielä muuttua?	302
Onko pohjoismaisella hyvinvointiyhteiskunnalla tulevaisuutta?	312
Kiitokset	323
Keskeiset lyhenteet ja käsitteet	325
Henkilöhakemisto	329

Kirjoittajilta

Tapasimme lokakuun 2025 ja maaliskuun 2026 välillä noin kaksikymmentä kertaa joko kasvokkain, Teamsin välityksellä tai puhelimitse. Vietimme yhden kokonaisen päivän myös Arton kotiseudulla Sastamalassa.

Enimmäkseen Pikkuparlamentissa ja Eduskuntatalossa käytyjen keskustelujen tärkein anti oli, että Arto palasi ministeriaikojen tärkeimpiin hetkiin. Ajatustenvaihdossa isona apuna olivat Arton eduskunta-avustaja Pasi Viitasalo ja ministerikauden erityisavustaja Veera Svahn, iso kiitos Pasi ja Veera.

Muutama keskusteluista käytiin jommankumman ollessa ulkomailla – Arto keskittyi kirjoittamiseen vuoden 2025–2026 vaihteessa Kanariansaarilla, ja Raine puolestaan haki tammikuussa yhden viikonlopun kirjoitusrauhaa entisestä kotikaupungistaan Pariisista. Molemmille kirjan kirjoitus oli päivätyön ohella tehtävä projekti. Eipä tarvinnut keksimällä keksiä tekemistä joululomalle, illoille ja viikonlopuille.

Joulukuun 10. päivänä työimme taukosi ennalta-arvaamattomasti, kun Lucia-kuoron heleä laulu täytti Pikkuparlamentin ravintolan. 19. joulukuuta taasen Pasi hoksasi kirjakeskustelun aikana, että Arto oli missannut kokoomuksen eduskuntaryhmän perinteisen joulun-toivotusryhmäkuvan. Toivottavasti puoluetoverit ymmärtävät ja antavat anteeksi. Oman haasteensa toi myös se, että Arto mursi oikean kätensä joulun aatonaattona. Oikeakätisenä Arton piti vaihtaa iPadin näpyttelyyn vasemman käden etusormella. Sekin sujui, kun oli tahtotila kohdallaan.

Arto on luonnollisesti tehnyt kirjan keskeisimmän sisällön. Hän on kirjan päähenkilö, kertoja ja kokija. Raine on jalostanut sisällön, rikastanut kerrontaa, lisännyt yhteiskunnallista kontekstia ja datapisteitä sekä asettanut kerronnalliset ja ajalliset raamit kirjalle.

Arton ministerikaudellaan läpi puskemien uudistusten perinpohjaisen selittämisen lisäksi haluamme tällä kirjalla osoittaa, että demokratiassamme on mahdollista saada muutoksia aikaan. Siitä huolimatta, että prosessi on hidas ja muutoksen vastustajilla on mahdollisuus jarruttaa ja yrittää pysäyttää lakihankkeita niin eduskunnassa, kaduilla kuin mediassakin.

Olemme pyrkineet myös valottamaan ministerin työn eri puolia kaikenlaisille lukijoille. Haluamme kannustaa erityisesti nuoria kiinnostumaan omasta tulevaisuudestaan – eli yhteiskunnallisesta päätöksenteosta. Lisäksi toivomme, että kirja omalta osaltaan todistaisi, että populismin ja polarisaation aikakaudella pitkäjänteisellä, asiapohjaisella ja poliittisia vastustajia kunnioittavalla politiikalla on yhä ratkaiseva tehtävä yhteiskunnassamme.

Helsingissä 9.4.2026

Arto Satonen
Raine Tiessalo

Prologi – missiona hyvinvointiyhteiskunnan puolustaminen

Kiinnostukseni politiikkaan syttyi jo aivan nuorena. Kotonani politiikkaa seurattiin aktiivisesti, vaikka siihen osallistuttiin perheessäni vain äänestämällä. Olen kauppiassuvusta. Vanhempani ja isän puolelta isovanhempani tekivät työuransa K-kauppiaina. Heille oli erityisen tärkeää se, ettei kauppias näytä poliittista väriä, koska kaupassa käyvät asiakkaana kaikkien puolueiden kannattajat. Näin siitä huolimatta, että oikeistopuolueita meidän perheessämme on aina äänestetty.

Erityisesti isälleni poliittinen aktiivisuuteni oli vaikeaa sulattaa. Hän olisi varmaan toivonut pojastaan jatkajaa yritystoiminnalleen. Vasta siinä vaiheessa, kun kansanedustajuus ja politiikka ammattina alkoi näyttää minulle mahdolliselta 2000-luvun alussa, isäni lähti täysillä mukaan kampanjointiin.

Varsinaisen poliittisen herätykseni sain opiskeluaikana. Valmistuin Lapin yliopistosta yhteiskuntatieteiden maisteriksi vuonna 1996 pääaineena kansainväliset suhteet. Sivuaineina minulla olivat kansantaloustiede, valtio-oppi ja sosiaalipolitiikka. Akateemisen tutkimuksen ja yhteiskunnallisten teorioiden ymmärtäminen avasi näkökulmia ja tarjosi vahvan pohjan myöhemmin aukeavalle kansanedustajan työlle. Koska aloitin opinnot hieman keskimääräistä vanhempana, opiskelin maisteriksi nopeasti, noin kahdessa ja puolessa vuodessa.

Käytin myös kesät opiskeluun. Ensimmäisen opiskelukesäni vietin Cambridgen yliopistossa kahden kuukauden kesäkursilla.

Valmistumiseni jälkeen jatkoin opettajanpedagogian opintoja Lapin yliopistossa. Ne opinnot jäivät kuitenkin kesken, kun minut valittiin kokoomuksen eduskuntaryhmän talouspoliittiseksi sihteeriksi vuodeksi 1997 ja muutin Rovaniemeltä Helsinkiin.

Työuraa olin tehnyt ensin grilliyrittäjänä Sastamalassa ja yliopisto-opiskelujen jälkeen opetin eri ammattikorkeakouluissa kansantaloustiedettä. Tein tuntiopettajan töitä pääasiassa Tampereen ammattikorkeakoulussa sekä Hämeen ammattikorkeakoulussa Valkeakoskella. Opetuskielenä oli englanti. Vuonna 2000 työskentelin puolisen vuotta Miskolcissa Koillis-Unkarissa opettamassa kansantaloutta ja selvittämässä vastikään EU:hun liittyneen maan transformaatiota.

Kokoomus oli tärkein harrastukseni jo läpi 1990-luvun ja minulle luonteva puoluevalinta. Alusta asti olen kokenut kokoomuksen ahkerien, yritteliäiden ja läheisistään vastuuta kantavien ihmisten puolueeksi. Olen kulkenut pitkän tien puolueessa kokoomusnuorista eduskuntaryhmään asti. Alusta asti minulla oli vahva halu vaikuttaa asioihin. Olen ollut vuodesta 1997 Sastamalan ja entisen Vammalan kaupunginvaltuustoissa.

Kansanedustajaksi minut valittiin vuoden 2003 eduskuntavaaleissa, toisella yrityksellä. Siinä hetkessä politiikasta tuli minulle äärimmäisen kiinnostava ja palkitseva työ ja ura, joka on jatkunut lähes neljännesvuosisadan.

Laajemmin talousajatteluani kenties eniten muokannut akateeminen teos on Johan Nordbergin *Gloobalin kapitalismin puolustus*. Teoksen ydinviesti on, että markkinoiden avautuminen ja kansainvälisen kaupan kasvu ovat monissa maissa kulkeneet käsi kädessä elintason nousun kanssa. Köyhyys on vähentynyt ja monet perusasiat, kuten elinajanodote, lapsikuolleisuus ja aliravitsemus, ovat kehittyneet parempaan suuntaan. Nordberg vaatii enemmän ja parempaa globalisaatiota, lisää avointa kauppaa ja vähemmän raja-aitoja, mikä

yhdessä vahvempien yhteisten pelisääntöjen kanssa tuottaa vaurautta ja ihmisille hyvää.

Kaikkein tärkein oppini tuli kuitenkin pro gradu -tutkielman tekemisen aikana. Ison-Britannian politiikka on kiinnostanut minua siitä lähtien, kun olin lukiolaisena kielikurssilla Eastbournessa, Englannin kanaalin rannikolla Kaakkois-Englannissa. Sattumalta päädyin lukemaan Shirley Robin Letwinin kirjan *The Anatomy of Thatcherism*. Kirja kertoo, kuinka paljon thatcherismi oli muuttanut poliittista ajattelua ei pelkästään Isossa-Britanniassa vaan laajemmin länsimaissa. Niinpä päädyin tekemään graduni thatcherismistä ja sen vaikutuksista keskustalaisen pääministerin Esko Ahon hallituksen politiikkaan. Tutkimusteni tulos oli, että 1990-luvun lamassa Suomea uudistaneen Ahon hallituksen ratkaisujen ja thatcherismin välillä oli paljon yhtäläisyyksiä, vaikka niiden poliittinen tausta oli täysin erilainen.

Thatcherismissä taustalla oli ideologinen talousliberaali ja arvo-konservatiivinen ajatusmaailma. Tämä näkyi muun muassa siinä, että thatcherismissä ”kansankapitalismiin” siirryttiin myymällä määrätietoisesti valtion omistuksia, esimerkiksi osakesijoituksia ja asuntoja, kansalaisille alihintaan. Tavoitteena oli lisätä yksityisomaisuuden merkitystä ja siten tehdä osasta työväenluokkaa myös omistavaa luokkaa, mikä oli Isossa-Britanniassa uutta.

Vuosina 1991–1995 Esko Ahon ja kokoomuslaisen valtiovarainministerin Iiro Viinasen hallitus puolestaan rukkasi valtiontaloutta raiteilleen pakon edessä. Talouden kokoon suhteutettuna Suomi oli 1990-luvun laman aikana yksi suurimmista lainanottajista koko maailmassa. Iiro Viinanen totesikin, että hän ei aja mitään ”ismii” vaan yrittää pitää Suomen pinnalla. Kovia ratkaisuja oli tehtävä, koska vaihtoehtoja ei ollut.

Paneutuminen thatcherismiin sai minut kiinnostumaan erityisesti työelämää ja sosiaaliturvaa koskevista teemoista. Olen pohtinut paljon yksilön oikeuksia ja vastuuta. Samojen teemojen pariin pääsin jo ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työpaikassani, ja ne ovat seuranneet minua kansanedustajan työssäni.

Yhteiskunnallinen ajatteluni on muodostunut thatcherismin, luterilaisen työn etiikan ja pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan risteytyksenä. Thatcherismi on inspiroinut ajatteluuni kaksi perustavanlaatuaista pilaria. Ensinnäkin suhteessa sosiaaliturvaan työnteon pitää kannattaa aina. Toiseksi politiikan pitää huolehtia siitä, että vientiyriyten toimintaympäristö on kilpailukykyinen. Luterilaisesta työn etiikasta juontuu puolestaan ajatukseni siitä, että kaikki työ on arvokasta ja että jokaisen kynnelle kykenevän on hoidettava oma sarkansa. Pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa minua kiehtoo sen pyrkimys mahdollisuuksien tasa-arvoon, tasa-puolisuuteen ja reiluuteen.

Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta toimii silloin, kun se takaa kaikille kansalaisille perustoimeentulon ja terveyspalvelut. Se järjestää myös lapsille maksuttoman koulutuksen, jotta jokaisella on mahdollisuus menestyä elämässään riippumatta vanhempien varallisuudesta. Jotta mahdollisuuksien tasa-arvo voi toteutua, hyvinvointiyhteiskunta tarvitsee rinnalleen jonkin verran myös tuloerojen tasoittamista progressiivisella verotuksella ja tulonsiirroilla. Järjestelmän pitää myös olla sellainen, että se palkitsee ahkeruudesta ja yritteliäisyydestä.

Nämä kuvailemani arvot, periaatteet ja tavoitteet ovat olleet pontimena koko poliittisen urani ajan. Kun tavoittelee jotain, pitää olla myös rehellinen itselleen. Niin harmittavaa kuin se onkin, on fakta, että suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on syvässä kriisissä. Rahoituspohjan kestävyys on heikentynyt 2000-luvulla kestävämmästä. Rahoituspohjan rapautuminen on se asia, mikä on saanut minut vaaleista toiseen asettumaan ehdolle eduskuntaan. Se on asia, jonka yritän korjata niin hyvin kuin mahdollista.

On hämmästyttävää, että monet pitävät hyvinvointiyhteiskunnan peruspilareita itsestäänselvyytenä. Me olemme liian tottuneita siihen, että laadukasta erikoissairaanhoidoa saa tarvittaessa pienellä omavastuulla, että yliopistossa voi opiskella maksutta niin pitkälle kuin haluaa ja kykenee ja että viime kädessä toimeentulotuella turvataan jokaisen perustarpeet.

Harva edes ymmärtää, kuinka etuoikeutettuja me olemme. Vain pienellä murto-osalla maailman ihmisistä on vastaavat oikeudet. Köyhissä ja kehittyvissä maissa tällaisia etuoikeuksia ei ole mutta ei myöskään läheskään kaikkien OECD-maiden asukkailla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa erikoissairaanhoidon varten pitää olla rutkasti omaa rahaa tai kallis vakuutus, laadukkaasta yliopisto-opetuksesta pitää maksaa maltaita eikä yhteiskunta huolehdi köyhien asuttamisesta.

En missään nimessä ihaile rapakon takaista mallia ja ajattelua vaan juurikin päinvastoin. Tahdon parantaa suomalaisen yhteiskunnan kilpailukykyä ja muuttaa rakenteita niin, että työntekoon on vahvat kannustimet. Jos uudistuksia ei tehdä, verotuotot hiipuvat, ja pelkään, että seurauksena olisi amerikkalaisen järjestelmän huonojen puolien pesiytyminen myös Suomeen.

Tällä hetkellä me nimittäin pidämme yllä hyvinvointia velaksi. Lähes 15 prosenttia kaikista vuosittaisista valtion menoista ja terveys-, koulutus- ja sosiaalipalveluista rahoitetaan velaksi. Samalla aggressiivisen Venäjän takia joudumme väistämättä lisäämään puolustusmenoja ja paljon. Jos talouden kurssi ei pian käänny, pää tulee vetävän käteen nopeammin kuin arvaammekaan.

Muutkin puolueet kuin kokoomus ovat alkaneet ymmärtää ongelman vakavuuden. Olinkin todella tyytyväinen ja positiivisesti yllättynyt, että vasemmistoliittoa lukuun ottamatta kaikki eduskunta-puolueet sitoutuivat syksyllä 2025 niin sanottuun velkajarruun, joka asettaa tiukat raamit valtion varojen käytölle vuoden 2027 eduskuntavaalien jälkeen. Velkajarrun ideana on pitää valtion velkaantumisen ja korkomenot hallinnassa. Jos jarrusta pidetään kiinni, hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus on vankalla pohjalla.

Suomea on luontevaa verrata muihin Pohjoismaihin, koska niissä on samankaltainen yhteiskuntajärjestelmä. Öljyrikkaan Norjan ja pienen Islannin voi jättää vertailusta pois, jolloin jäljelle jäävät Ruotsi ja Tanska. Ruotsissa ja Tanskassa työllisyysaste on selvästi Suomea korkeampi. Valtion velkaa on asukasta kohti puolet siitä mitä Suomessa. Suhteessa bruttokansantuotteeseen velan määrä ei niissä myöskään

ole merkittävässä kasvussa. Jo nyt voidaan ennustaa, että Ruotsi ja Tanska ovat vielä vuonna 2050 hyvinvointiyhteiskuntia, mutta onko Suomi? Tätä vauhtia emme ole. Siksi muutoksia on saatava aikaan.

Muistan Jyrki Kataisen sanoneen aikoinaan, että pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta on maailman paras järjestelmä mutta se on myös hyvin kallis. Tämä analyysi osuu naulan kantaan. Pohjoismainen järjestelmä antaa kansalaisilleen kattavan lupauksen ilmaisista tai lähes ilmaisista terveys-, koulutus- ja sosiaalipalveluista. Siten se poikkeaa merkittävästi niin sanotusta yövartijavaltioista, jossa valtio keskittyy lähinnä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden sekä infrastruktuurin ylläpitämiseen verovaroin.

Kansalaisille annettu hyvinvointilupaus voidaan lunastaa vain, jos talous on vahva. Tämän oivalsi jo aikoinaan vasemmistoliiton kansanedustaja Outi Ojala kiteyttäessään olennaisen: ”Vahva valtiontalous on köyhän paras ystävä.” Kääntäen se tarkoittaa, että taloudellisesti heikko valtio ei kykene tarjoamaan palveluita kansalaisilleen. Pelkkä tahto ei riitä, jos rahaa ei ole. Silloin laadukasta palvelua saavat vain ne, jotka pystyvät sen itse maksamaan. Sellaista yhteiskuntaa emme halua.

Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamisen ytimessä on korkea työllisyysaste. Lisäksi valtion velkaantuminen on pidettävä hallinnassa, jotta korkokustannukset eivät nouse liian suuriksi. Työllisyysasteen tulee olla korkeampi kuin esimerkiksi anglosaksisissa tai Etelä-Euroopan maissa, koska pohjoismainen malli tarvitsee suhteessa enemmän verotuloja. Kestäväksi tasoksi on arvioitu usein noin 80 prosentin työllisyysaste, mikä lienee oikeansuuntainen arvio. Olenaista on myös se, kuinka moni tekee kokoaikatyötä ja kuinka vanhaksi työtä tehdään.

Pohjoismainen yhteistyö on vuosikymmenten aikana muodostunut niin kiinteäksi ja maiden hallinnot niin samanlaisiksi, että lainvalmistelussa voidaan vertailla ja hyödyntää toisen maan lainsäädäntöä omaan lainsäädäntöön. Näin on erityisesti Suomen ja Ruotsin kohdalla. Yhteiskuntajärjestelmämme perusta luotiin Ruotsin

vallan aikana, ja hyvinvointiyhteiskuntaa luotaessa sotien jälkeen monia asioita kopioitiin länsinaapurin lainsäädännöstä Suomeen lähes suoraan.

Suomen ja Ruotsin tiet erosivat kuitenkin vuosituhaten vaihteissa, kun Suomi liittyi euroon ja Ruotsi jäi yhteisvaluutan ulkopuolelle. Tämä ei kuitenkaan ollut ratkaiseva ero. Ratkaiseva ero maamme välillä oli suhtautumisessa uuteen globalisaation aikakauteen. Suomi liittyi euroon mutta jätti tekemättä ne työmarkkinauudistukset, joilla omaa kilpailukykyä olisi vahvistettu. Ruotsi taas jäi euron ulkopuolelle mutta uudisti työmarkkinoitaan kilpailukykyisemmiksi ja onkin pärjännyt Suomea paremmin vientimarkkinoilla.

On hämmästyttävää, miten kankea Suomi on ollut mukauttamaan työmarkkinoitaan eurojäsenyyden asettamiin raameihin.

Suomen eurojäsenyydessä on enemmän hyviä kuin huonoja puolia. Pienen avotalouden näkökulmasta yhteinen valuutta tarjoaa vakautta ja ennustettavuutta maailmassa, jossa erilaiset riskit voivat heiluttaa markkinoita nopeasti. Kun valuuttakurssi ei heilahtele, arjen ja euroalueen sisäisen kaupankäynnin kitka pienenee. Hyötyä pienelle taloudelle on myös hintatason ennakoitavuudesta ja korkoympäristön vakaudesta, vaikka korkojen kehitys ei aina olekaan synkroniassa kansantalouden senhetkisen tilanteen kanssa.

Valuuttakurssiriskin poistuminen on helpottanut etenkin vientiyriyten toimintaa euroalueella. Investointien suunnittelu on suoraviivaisempaa, kun tulevat kassavirrat eivät riipu pienen valuutan liikkeistä.

Lisäksi euroalueella Suomi ei ole sivustakatsoja vaan mukana niissä pöydissä, joissa päätetään rahaliiton ja talouspolitiikan pelisäännöistä – raameista, joihin suomalainen talous joka tapauksessa kytkeytyy.

Eurojäsenyys tarkoittaa kuitenkin myös sitä, että Suomi on luopunut kahdesta talouspolitiikan työkalusta: itsenäisestä rahapolitiikasta ja omasta valuuttakurssipolitiikasta. Tämä tarkoittaa myös sitä, että valuutan devalvointi – eli käytännössä oman valuutan arvon

alentaminen suhteessa muihin valuuttoihin – poistui talouspoliittisesta työkalupakista.

Talouso Ongelmien kohdatessa euromaata työmarkkinoiden toimivuudesta on siten tullut tärkeä sopeutumiskeino kilpailukyvyyn palauttamiseksi. Lisäksi erilaiset yhteisvelkahankkeet erilaisten kriisien kohdatessa luovat Suomelle ryhmäpainetta osallistua yhteisiin velkainstrumentteihin, joita kohtaan olen hyvin epäileväinen.

Eurossa olemme ja pysymme, muu ei ole realismia. Kun yhteisvaluutta-alueen vaatimukset yhdistetään alati kovenevaan kilpailuun maailmanmarkkinoilla ja yritysten tarpeeseen tehdä nopeita liikkeitä, työmarkkinoiden pitää toimia mahdollisimman kitkattomasti. Työmarkkinoita voidaan ja niitä pitää uudistaa. Sitä Orpon hallitus on tehnyt vuodesta 2023 alkaen. Tämä kirja kertoo juuri näistä uudistuksista.

Minua suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus pohjan riittämättömyys on huolettanut jo pitkään. Olen kirjoittanut teemasta kaksi kirjaa: *Hyvinvointiyhteiskunnan pelastusopin* (2014) ja *Työn linjan* (2017). Näistä ensimmäinen sai aikoinaan paljon huomiota, koska sen ilmestyessä toimin kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtajana. Otin siinä rohkeasti kantaa muun muassa työajan pidentämisen puolesta, mikä sitten osittain toteutuikin Sipilän hallituksen aikana.

Jälkimmäinen kirja jäi julkisuudessa varsin pienelle huomiolle, vaikka sitä kommentoi tiedotustilaisuudessa SDP:n silloinen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Antti Lindtman. Työministerikaudellani kirja koki uuden kukoistuksen, kun monet poliitikkaa aktiivisesti seuraavat huomasivat, että valtaosa Orpon hallituksen toteuttamista työmarkkina- ja sosiaaliturvauudistuksista oli tuossa pamfletissa jo hahmoteltu. Tämä todistaa, että puolueissa ja eduskuntaryhmissä tehtävä poliittinen valmistelutyö on tärkeää, vaikka aikajänne asioiden eteenpäin menemiseen saattaa ollakin vuosia.

Tämä kirja keskittyy työministerikauteeni. Edellä kuvatun perusteella lienee selvää, että olin hyvin motivoitunut mahdollisuudesta

päästä työministerinä viemään eteenpäin lakiuudistuksia, joita olin vuosikausia pohtinut ja joista olin myös kirjoittanut. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan turvaaminen ja vahvistaminen oli ja on edelleen minun missioni.

OSA I

**Tie auki
uudistuksille**

Härkää sarvista – valmistautuminen hallitusneuvotteluihin

Kaikki suuret puolueet aloittavat valmistautumisen hallitusneuvotteluihin hyvissä ajoin ennen eduskuntavaaleja. Kun vaalit ovat ohi, tunnustelut hallituspohjasta alkavat nopeasti. Siksi on oltava valmis moniin erilaisiin vaihtoehtoihin ja tilanteisiin. Kuten elämässä yleensäkin, kurinalainen valmistautuminen on onnistumisen edellytys.

Omalta osaltani lähtökohta valmistautumiselle vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeisiin neuvotteluihin oli erinomainen, vaikka olimmekin oppositiossa. Toimin Rinteen/Marinin hallituskaudella 2019–2023 kokoomuksen valiokuntavastaavana työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa (TyV). Siten oli luontevaa, että olin päävastuussa puolueen hallitusohjelmatavoitteiden valmistelusta tämän politiikka-sektorin osalta.

Valmistautumiseni alkupiste oli kuitenkin vielä vuosikymmeniä kauempana historiassa. Olin ollut aiemmin mukana hallitusohjelmaneuvotteluissa kolmasti, joten tiesin, mistä niissä oli kyse. Kävinikin hyvissä ajoin ja huolella läpi kaikki aiemmat kokemukseni. Nostin niistä itselleni tulevia vääntöjä varten esille plussat, miinukset ja havaintoni hallitusohjelmien muodostumisen lainalaisuuksista.

Ensimmäisen kosketuksen hallitusohjelmaneuvotteluihin sain vuosina 2007–2011 toimineen keskustan Matti Vanhasen toisen hallituksen neuvotteluissa. Roolini oli niissä kuitenkin vielä vähäinen.

Neuvotteluvastuuni koski lähinnä maahanmuuttoa, joka ei vielä silloin ollut poliittisesti iso asia. Vuosien 2011–2014 kokoomuksen Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmaneuvotteluissa vastuullani oli neuvotella työelämään liittyvät asiat. Saman teeman parissa jatkoin myös vuosien 2015–2019 keskustan Juha Sipilän hallituksen neuvotteluissa. Tosin päävastuu tästä sektorista oli silloin edustajakollegallani Juhana Vartiainen, koska minulla oli eduskuntaryhmän puheenjohtajana myös yleispoliittisia vastuita.

Erityisen hyvin mieleeni on jäänyt Sipilän hallituksen työelämää koskevat hallitusneuvottelut. Perussuomalaisia edustivat silloin Jari Lindström ja Matti Putkonen, keskustalaisia Timo Kalli ja Anne Berner. Tällä kokoonpanolla saimme aikaan joitakin merkittäviä uudistuksia, kuten ansiosidonnaisen työttömyysturvan lyhentämisen sadalla päivällä, koeajan pidentämisen neljästä kuuteen kuukauteen sekä lomalla sairastamisen omavastuun palauttamisen. Jo niissä neuvotteluissa minut yllätti se, kuinka valmis perussuomalaisten ”työmies” Matti Putkonen oli tekemään suomalaisen työn kilpailukykyä parantavia uudistuksia, vaikka hänellä oli politiikan piireissä jonkinlaisen ay-änkyrän maine. Toisen perussuomalaisen kansanedustajan Jari Lindströmin, josta sitten tuli Sipilän hallituksen työministeri, tiesin järjen mieheksi jo eduskunnan valiokuntatyöstä.

Sipilän hallituksen työelämäosuutta hallitsi kuitenkin kilpailukyky sopimus, lempinimeltään ”kiky”, joka saatiin aikaan. Samalla meni kuitenkin pohja pois isommilta reformeilta. Kilpailukyky sopimus oli työmarkkinajärjestöjen ja hallituksen yhteinen sopimus, jolla parannettiin Suomen kustannuskilpailukykyä. Käytännössä työntekijät veloitettiin tekemään enemmän työtä samalla palkalla. Työ- ja virkaehtosopimuksissa jatkettiin maltillisilla palkankorotuksilla ja julkisella sektorilla lomarahoja leikattiin 30 prosenttia. Lisäksi sosiaaliturvamaksuja siirrettiin työnantajilta työntekijöiden maksettavaksi. Maksut pitkälti korvattiin palkansaajille veronalennuksilla eli todellisuudessa veronmaksajien rahaa käytettiin yritysten kilpailukyvyyn hyväksi.

Paikallista sopimista ei kuitenkaan saatu edistettyä, koska Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK) sai läpi vaatimuksen ”luottamusmieslukosta” eli siitä, että yritystasolla oli mahdollista sopia työehdoista vain ja ainoastaan luottamusmiehen kanssa. Suomen Yrittäjät (SY) pelkäsi luottamusmieslukon johtavan siihen, että ay-liike tulee sisään kaikkiin pk-yrityksiin eli että ay-liikkeelle aukeaisi ovet kaikkiin yrityksiin, jotka haluaisivat hyödyntää paikallista sopimista. Suomen Yrittäjille tämä oli liikaa, ja se halusi luopua koko asian edistämisestä. Tässä tilanteessa pääministeri Sipilä linjasi, että paikallista sopimista ei sitten edistetä lainkaan. Samoin työttömien aktiivimalli vesittyi, kun ay-liike nousi äänekkäästi barrikadeille.

Työllisyyden hoidossa Sipilän hallituksen kokonaissaldo oli kuitenkin merkittävä. Työllisten määrä nousi 120 000 hengellä, ja työttömien määrä väheni lähes saman verran. Jälkikäteen on arvioitu, että työllisyyden kasvusta noin puolet selitti hyvä suhdanne Suomen vientimarkkinoilla. Oman arvioni mukaan neljännes työpaikoista oli kilpailukyky sopimuksen ansiota ja loput koostuivat jo edellä mainituista yksittäisistä muutoksista, joista hallitusohjelmassa sovittiin. Sipilän hallituksen lopputulema vahvisti uskoamme siihen, että hallitusohjelmassa voidaan tehdä linjauksia ja päätöksiä, joilla on keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä suuri merkitys Suomen työllisyydelle, kansantaloudelle ja hyvinvoinnille.

Jyrki Kataisen hallituksen neuvotteluista minulle jäi mieleen päällimmäisenä kokemuksena turhautuneisuus. Tämä siitäkin huolimatta, että arvostan suuresti SAK:n entistä puheenjohtajaa Lauri Ihalaista työmarkkinaosaajana. Ennen valintaansa SDP:n kansanedustajaksi vuonna 2011 hän teki vaikuttavan lähes 20 vuoden uran SAK:n ruorissa vuosina 1990–2009. Työministeriksi noustuaan Ihalainen oli tärkein neuvottelukumppanini työlainsäädännön asioissa. Hänen asiantuntemuksensa on kiistatonta. Ihalainen on kuitenkin oman historiansa vanki. Hänen maailmassaan kolmikanta on kaiken yläpuolella ja pienetkin uudistukset tulee tehdä neuvotellen työntajien ja ay-liikkeen välillä.

Puolueidemme näkemykset olivat niin kaukana toisistaan, että niitä oli aivan mahdotonta sovittaa yhteen. Aloitimme neuvottelut siten, että kumpikin toi pöytäan kymmenen tärkeimpänä pitämäänsä asiaa. Nopeasti ilmeni, että ne olivat lähes kaikki eri asioita. Jos joku asiakohdista käsitteleväkin samaa aihealuetta, lainsäädännön muutostavoitteet sojottivat täysin vastakkaisiin suuntiin.

Tietenkin poliittisissa väännoissä on aina kaksi osapuolta tai useampikin, muutenhan kyse ei olisi politiikasta. Noissa neuvotteluissa sekä kokoomus että SDP keskittyivät lähinnä siihen, että toisen osapuolen päätavoitteet torpedoitiin, mikä käytännössä tarkoitti, ettei hallitusohjelmaan saatu kunnianhimoisia uudistuksia. Lopputuloksena oli pannukakku, jossa sovittiin lähinnä vain niistä asioista, joista yhteinen näkemys löytyi helposti. Yhteinen työllisyystavoite oli, mutta koska keinoista sen saavuttamiseksi ei kyetty sopimaan, tavoite jäi saavuttamatta.

Ihalaisten ministerikaudelle osui toki myös syvä kansainvälinen finanssikriisi, joka heikensi työllisyyttä. Kokemus SDP:n kanssa käytyistä neuvotteluista työmarkkina-asioissa jätti kuitenkin minulle vastaisuuden varalle takaraivoon ajatuksen, että demarit ei ollut suosikki-puolueeni hallituskumppaniksi.

SDP voitti vuoden 2019 eduskuntavaalit, ja kokoomus siirtyi oppositioon. Pääministerien Antti Rinteen ja Sanna Marinin valtakausi kesti vuoteen 2023. Keskustalla täydennetty vasemmistohallitus tiedosti kautensa alussa työmarkkinoiden muutostarpeet. Se asetti tavoitteekseen työllisyyden nostamisen 60 000 hengellä. Marinin hallitus laski työllisyyden oletetusta kasvusta tulevan hyödyn julkiseen talouteen jo etukenoon niin, että mitoitti lisämenot – ilmeisen vastuuttomasti – tyhjän päälle.

Vasemmistohallituksen työllisyystavoitetta toteuttamaan ryhtyi peräti seitsemän kolmikantaista työryhmää. Tulokset jäivät lähes olemattomiksi, koska Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) ja palkansaajajärjestöt eivät käytännössä pystyneet sopimaan keskenään juuri mistään. Lopulta ainoa merkittävä uudistus oli eläkeputkesta

luopuminen. Uudistus, joka vaikuttaa työn tarjontaan myönteisesti vasta monen vuoden päästä.

Rinteen/Marinin hallituksen kyvyttömyys tehdä rakenteellisia uudistuksia työmarkkinoihin ja sosiaaliturvaan oli keskeinen syy siihen, että kokoomuksessa ja itselläni loppui usko niin sanottuun perinteiseen, sosiaalidemokraattisen ajattelun mukaiseen kolmikantaiseen valmisteluun. Johtopäätös oli se, että jos halutaan tuloksia, asiat pitää ratkaista jo hallitusohjelmassa. Ei riitä alkuunkaan, että ensin asetetaan työllisyydelle tavoitetaso ja pyydetään kolmikannalta siihen pääsemiseksi esitykset. Tämä johtaa tilanteeseen, että paluupostissa tulee tyhjä tai tyhjänpäiväinen paperi eikä mikään taaskaan etene.

Näiden aiempien kokemusteni perusteella askelmerkit olivat itseleni selvät jo syksyllä 2022. Johtopäätökseni oli, että voisimme toden teolla uudistaa Suomea vain, jos neljä perusehtoa toteutuu. Ensiksikin maahan olisi saatava oikeistohallitus. Toiseksi valta ja vastuu pitäisi palauttaa hallitukselle ja eduskunnalle – kolmikantajumiin ei saa ajautua. Kolmanneksi hallitusohjelmaan pitäisi kirjata hyvin konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Neljänneksi kokoomuksen pitäisi ottaa työministerin salkku. Yksikään näistä neljästä pilarista ei saisi puuttua tai horjua.

Työministerin salkun tavoittelemisen oli puolueelle merkittävä asia. Kokoomus oli useiden hallitusten ajan priorisoinut elinkeinoministerin salkkua, koska sen kautta saattoi johtaa talouskasvuun tähtäävää politiikkaa. Monipuoluehallitusten Suomessa on vahva kirjoittamaton sääntö, että samalla puolueella ei voi olla sekä elinkeinoministerin että työministerin salkkua.

Viimeaikaisissa hallituksissa elinkeinoministerinä olivat olleet kokoomuksen keskeiset vaikuttajat Jan Vapaavuori ja Jyri Häkämies. Sen sijaan työministerin salkkua kokoomuksella ei ollut ollut sitten Ilkka Kanervan, joka oli Esko Ahon hallituksen työministerinä syvän laman aikaan vuosina 1991–1995. Seuraavan työministerin tulisi tehdä rivakasti ne uudistukset, joita kolmikanta ei ollut vuosikymmenien aikana saanut tehdyksi. Saamattomuudesta oli tullut maan tapa.

Viime kädessä työministerisalkun tavoittelu oli puheenjohtaja Petteri Orpon linjaus.

Puolueen valmistautuminen vuoden 2023 vaaleihin

Näistä lähtökohdista ja tätä historiaa vasten valmistauduin eduskuntavaalien jälkeisiin hallitusneuvotteluihin. Eduskuntaryhmän puheenjohtaja Kai Mykkänen antoi toimeksiannon kaikille kokoomuksen valiokuntaryhmille syksyllä 2022. Valiokuntaryhmien tehtävänä oli listata omalta sektoriltaan asiat, joita pitäisi edistää tulevalla hallituskaudella. Lisäksi työryhmät listasivat asiat, jotka mahdolliset hallituskumppanit todennäköisesti toisivat pöytään. Ideoitiin myös, miten kokoomus suhtautuu muiden puolueiden tavoitteisiin. Tässä vaiheessa ei luonnollisesti ollut tietoa vaalituloksesta eikä mahdollisesta hallituspohjastakaan.

Valmistelutyö oli siis pitkälti valiokuntaryhmien ja ryhmäkanslian virkailijoiden varassa. Näin siitä yksinkertaisesta syystä, että kokoomuksella ei oppositiopuolueena ollut ministereitä eikä siten ministerien avustajia. Puoluetoimistolla ei ollut isoa roolia prosessissa. Läheisiä sidosryhmiä kuultiin jo valmisteluprosessin aikana.

Kansanedustaja Ville Valkosta on kiittäminen siitä, että tavoitetaso nostettiin työlainsäädäntö- ja sosiaaliturva-asioissa ihan toiselle tasolle kuin monilla muilla politiikan osa-alueilla. Valkonen puhui sekä minulle että puheenjohtaja Petteri Orpolle tarpeesta perustaa erillinen työryhmä näiden asioiden valmisteluun. Orpon antamalla mandaatilla otimme Valkosen kanssa asiasta kopin.

Kokoomus perusti erillisen työryhmän, jonka vetovastuu tuli minulle ja Valkoselle. Sihteeriksi tuli ryhmäkansliasta talouspoliittinen asiantuntija Mikko Martikkala, ja lisäksi saimme rekrytoitua vapaaehtoisavuksi Jaakko Aromaan, joka tuolloin työskenteli Teknologiateollisuudessa. Aroma oli nuori, lahjakas työmarkkinajuristi, joka oli aiemmin työskennellyt sittemmin työministeriksi nousseen Matias Marttisen eduskunta-avustajana.

Ideana oli, että tärkeimmät uudistukset valmistellaan pykälätasolle asti. Mitään ei ollut tarkoitus jättää myöhempien poliittisten kädenvääntöjen varaan. Joistakin uudistuksista teimme useita erilaisia versioita, kuten paikallisesta sopimisesta. Ideana oli kyetä tarjoamaan neuvotteluissa erilaisia vaihtoehtoja siten, että aloitetaan kunnianhimoisimmasta ja sitten voidaan hieman tinkiä, jotta saadaan muut puolueet mukaan. Samalla laadimme kuitenkin tiukat vähimmäisvaatimukset – tasot, joiden alle ei neuvotteluissa mennä.

Työn pohjana olivat kokoomuksen aiemmat linjaukset sekä muun muassa vuonna 2017 kirjoittamani *Työn linja* -pamfletti, jossa suuri osa keskeisistä uudistuksista oli mainittu. Työn perustaksi loimme mahdollisimman selkeän yhteisen ja yhtenäisen tilannekuvan. Olimme vakuuttuneita siitä, että markkinatalous voi tuottaa hyvinvointia vain, jos työllisyys on korkea. Pohjoismaiset naapurimaamme olivat osoittaneet talousteoreettisen olettamamme oikeaksi ja toimivaksi.

Työllisyyslukujen pohjoismaisessa vertailussa Suomen sijoitus oli vuoden 2023 alussa perin lohduton. Suomen työllisyysaste oli noin 74 prosenttia, kun taas Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa työllisyysaste liikkui 77 ja 78 prosentin välillä. Ruotsin työmarkkinoiden käytännöistä tuli työrauhauudistusten keskeinen ohjenuora.

Katsoimme, että Suomen työllisyys voi nousta pohjoismaiselle tasolle vain, jos sekä työn tekeminen että työn teettäminen kannattavat aiempaa paremmin. Työn tekemisestä tulee kannattavampaa, kun työn verotusta kevennetään ja sosiaaliturvan, erityisesti ansiosidonnaisen työttömyysturvan, ehtoja tiukennetaan. Työn teettämisestä puolestaan tulee kannattavampaa, kun työnantajan riskiä kohtuullistetaan joustavoittamalla työmarkkinoita ja lisäämällä paikallista sopimista.

Prosessin aikana kuultiin asiantuntijoita, joista osa oli elinkeinoelämän etujärjestöjen edustajia. Myös kokoomuslaisten ay-vaikuttajien näkemykset tulivat tietoon. Monet asiantuntijat toistivat kuulemisissa järjestöjensä virallisia kantoja, mutta kannustimme myös rohkeaan ajatteluun. Teimme kaikille selväksi, että tavoitetasomme oli nyt korkea.